

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال چهارم، شماره چهاردهم، بهار ۱۳۹۱

ص ۸۷-۶۹

انواع تحلیل موردی و کاربرد تثلیث در آن

دکتر محمد عباس‌زاده^۱

علی بوداچی^۲

فریدون کریمی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۲/۹/۲۴

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۳/۲/۲۱

چکیده

در عصر حاضر، در روش‌های پژوهش‌های اجتماعی هم مثل سایر عرصه‌ها گذار اتفاق افتاده است. حرکت پژوهش‌های اجتماعی از روش‌های کمی وسخت به روش‌های کیفی و نرم انسان‌گرایانه و تفسیری اهمیت رویکرد کیفی را در تحقیقات اجتماعی دوچندان کرده است. مطالعه موردی^۴ نیز، یکی از رایج‌ترین روش‌های تحقیق کیفی است که به بررسی یکه‌نگارانه از یک واحد اعم از فرد، سازمان، خانواده، جامعه و... می‌پردازد. در روش یاد شده، طبق دیدگاه لین پدیده‌ها داخل متن زندگی واقعی بصورت یکپارچه و عمیق با رویکرد استقرایی و باهدف نظریه‌سازی بررسی می‌شوند. با عنایت به این که یکی از انتقادات وارد بر روش مطالعه موردی، پایین بودن اعتبار درونی تحقیق است. در مقاله حاضر، محققین در صددند ضمن تشریح مطالعه موردی و انواع آن (ذاتی، ابزاری و اصلی) کاربرد تثلیث را در این روش، به منظور معتبر کردن یافته‌های تحقیق مطالعه موردی (اعتبار سازه‌ای مطالعه موردی) مطرح نمایند. امید آن می‌رود که استفاده از روش تثلیث در پژوهش کیفی به خصوص در تحلیل موردی در غلبه بر این نقصان یاری رساند؛ چراکه کارکرد اساسی تثلیث استفاده از روش‌های مختلف به منظور تقلیل تفسیر غلط، بهبود اعتبار درونی و هم‌چنین همگرا ساختن چشم‌اندازهای مختلف است.

واژگان کلیدی: انواع مطالعه‌ی موردی، اعتبار سازه‌ای^۵، تثلیث^۶، نظریه‌سازی^۷، تثلیث روش‌شناختی.

E-mai: m.abbaszadeh1@yahoo.com

E-mai: a20_Boodaghi@yahoo.com

E-mai: e.soorenayahoo.com

۱. دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز- ایران.

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه دانشگاه تبریز- ایران.

۳. دانشجوی کارشناسی‌ارشد پژوهش علوم اجتماعی دانشگاه تبریز- ایران.

4. Case Study

5. Construc Validity

6. Triangulation

7. Building Theory

مقدمه

در عصر حاضر، تغییرات شگرفی در نظریه‌ها و سرمشق‌های جامعه‌شناختی به مثابه راهنمای فکر و عمل محقق (در تمامی پروسه پژوهش) اتفاق افتاده است. به طوری که در نظریات جامعه‌شناختی ما شاهد گذار و حرکت از ساختارگرایی به عاملیت و از کلان‌گرایی به خردگرایی هستیم. روش‌های پژوهش اجتماعی هم مستثنی از این قاعده نیست. در روش‌های پژوهش اجتماعی هم، گذار یا حرکت از روش‌های مبتنی بر کاربرد نگرش‌های اثبات‌گرایانه و کمی و به قول بلومر روش سخت به روش‌های کیفی، تفسیری و روش‌های نرم انسان‌گرایانه هستیم. در پژوهش کیفی پدیده‌ها در بافت طبیعی بدون برهم زدن صحنه پژوهش با هدف نظریه‌سازی مطالعه می‌شود و در روش یاد شده ماهیت موضوع، صراط پژوهش را تعیین می‌نماید.

بسیاری از محققان کیفی معتقدند روش کیفی برای حل مسائل و مشکلات ناشی از کاربرد روش‌های اثبات‌گرایانه در علم اجتماعی به وجود آمده و به دوره مابعداثباتی تعلق دارد. براساس نظر دنزین و لینکلن (۲۰۰۵)، محققان کیفی باید برای رفع مشکلات تحقیقات اجتماعی در سنت اثباتی و مابعداثباتی، از دستور-العمل‌ها و روش‌های کمتر سخت استفاده نمایند (عباس‌زاده و دیگری، ۱۳۹۰: ۱۴۸).

مطالعه موردی نیز یکی از رایج‌ترین روش تحقیق کیفی است که طبق دیدگاه لین یک مورد مطالعه، تحقیق تجربی است به یک معنا، در این روش پدیده‌ها داخل متن زندگی واقعی بررسی می‌شوند. هم-چنین در این روش وقتی که مرز بین پدیده و زمینه (آن پدیده) بطور دقیق مشخص نیست از منابع متعددی از شواهد استفاده می‌شود. تفاوت بین روش مطالعه موردی و دیگر روش‌های تحقیق، تفاوت بین روش تحقیق کمی و کیفی نیست، اما هنوز رویکرد کیفی در علوم اجتماعی، منجر به روش مطالعه موردی شده است (اسودن^۱، ۱۹۹۳: ۴۴۵).

طبق دیدگاه رابرت استیک مطالعه موردی یک انتخاب روش‌شناختی نیست، بلکه انتخاب چیزی است که قرار است مطالعه شود. در این روش، محقق تلاش می‌کند تا واحدها را مطالعه نماید. به این نحو که در این روش مطالعه واحدها بصورت تجزیه‌ای یا بطور کلی (هولیس‌تیک) یا کاملاً با روش‌های هرمنوتیکی یا فرهنگی و با روش‌های ترکیبی صورت می‌گیرد. اما آنچه در این روش مسلم است حداقل، تمرکز به یکی از این مورد است. به عنوان یک نوع از تحقیق، مطالعه موردی تعریف شده با گرایش به (مطالعه) موارد مجزا (فردی)، نه با روش‌های تحقیق به کار رفته. شاید، اکثریت محققان کار موردی در مطالعات-شان را با نام‌های دیگری هم‌چون کار میدانی و ... می‌شناسند (دنزین^۲ و لینکلن^۳، ۲۰۰۳).

^۱ Sweden

^۲ Denzin

^۳ Linkoln

مطالعه موردی همسو با رویکرد تحقیق استقرایی است و در این روش تعمیم نظری بر اساس یک تعداد مشخص از مورد خاص است (اسودن، ۱۹۹۳: ۴۴۶).

روش یاد شده به بررسی یکه‌نگارانه یک واحد یا مورد بصورت یکپارچه و عمیق می‌پردازد. در مقاله حاضر، محققین در صددند ضمن تشریح مطالعه موردی و انواع آن (ذاتی، ابزاری و اصلی) کاربرد تثلیث را در این روش به منظور معتبر کردن یافته‌های تحقیق مطالعه موردی (اعتبار سازه‌ای مطالعه موردی) مطرح نمایند. دلیل توجه به کاربرد تثلیث در مطالعه موردی در این امر نهفته است که با استفاده از روش مثلث-سازي اعتبار درونی یافته‌های محققان موردی چک می‌گردد. به یک معنا، اصل اساسی تثلیث استفاده از روش‌های مختلف به منظور افزایش قابلیت تکرارپذیری و تقلیل تفسیر اشتباه محققین و همگرا ساختن چشم‌اندازهای مختلف است. بنابراین سوال مقاله حاضر بر این محور دور می‌زند که اولاً روش مطالعه موردی چیست؟ ثانياً انواع مطالعه موردی کدامند؟ و در نهایت تثلیث چه کاربردی در تحلیل موردی دارد؟

مطالعه موردی

مطالعه موردی قبل از این که به عنوان یک روش در نظر آید، به عنوان یک روش تحلیل مطمح نظر قرار می‌گیرد. ویلیام گود^۱ در اثرش با نام «روش‌ها در تحقیقات اجتماعی» آن را دیدی می‌داند که براساس آن، هر واحد اجتماعی هم‌چون یک واحد به حساب می‌آید، این واحد می‌تواند یک فرد، یک سازمان، یک خانواده، حتی یک جامعه باشد. در حین حال سلسله فنونی را می‌رساند که ابعاد گوناگون یک پدیده را به بررسی گذارد. به نظر اودم^۲ و جوچر^۳ اولین بار تاریخ نویسان با تشریح یک ملت یا یک گروه، از این روش استفاده کردند. اولین بار به طور منظم توسط لوپله^۴ به کار آمد، لیکن تا زمانی که هیلی^۵ اثرش را با نام «فرد بزه‌کار» و توماس^۶ و زنانیخی^۷ اثرش را تحت عنوان «روستایی لهستانی در امریکا و اروپا» منتشر ساخته بودند، این روش عالم‌گیر نشد، در مورد ارزش این شیوه در تحقیقات انسانی باید گفت که این روش پژوهشی به شناخت پیوند بین عوامل گوناگونی که همواره در ارتباط با یکدیگرند و بافتی پیوسته تشکیل می‌دهند، کمک می‌کند. هم‌چنین، به فهم کل موجود (انسان، گروه یا جامعه در زمانی خاص کمک شایانی می‌کند. جدایی از آزمون‌های مقطعی، محدود و یک بعدی یکی از جهات مثبت مطالعه موردی می‌باشد (ساروخانی، ۱۳۸۷: ۱۱۶).

1. W. Good

2. H. W. Odum

3. K. Jocher

4. Leplay

5. W. Healy

6. W. I. Thomas

7. F. Znoniecki

مطالعه موردی موضوع مورد علاقه در ادبیات روش‌شناختی است. پلات^۱ با مرور تاریخی کاربرد این روش شاهد پیشرفت کاربرد اولیه این روش از دهه ۱۹۳۰ و پسرفت آن در خلال جنگ جهانی دوم است و همچنین این روش تحقیق در اواخر دهه ۱۹۶۰ یا اوایل ۱۹۷۰ دوباره کاربرد جدیدی پیدا کرده است. پلات در نقد گرایش احیا شده این روش نشان داد که مطالعه موردی به مثابه استراتژی پژوهش بیرون از سنت‌های روش‌شناختی تحقیق‌های کمی و کیفی و به عنوان رویکرد تئوری زمینه‌ای و منطق طرح‌های تجربی رشد کرده است. همچنین یان^۲ (۱۹۸۱ و ۲۰۰۳) نشان داد که در سال‌های اخیر کاربرد مطالعه موردی در تحقیق علوم اجتماعی، افزایش یافته است. به طوری که کاربرد این روش را به طور مکرر در زمینه‌هایی چون انسان‌شناسی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، مطالعات اجتماعی، تجارت و بازاریابی، امور اجتماعی، تحقیقات سازمانی، تاریخ زندگی افراد یا خانواده، روابط صنعتی، آموزش و پرورش، حقوق، پزشکی و حتی برنامه‌های آموزشی ملاحظه می‌گردد. طبق دیدگاه نامبرده، با وجود کاربرد فراوان مطالعه موردی، روش یاد شده، به طور قالبی به عنوان رویکرد پژوهشی ضعیف- خصوصاً در مطالعات اکتشافی که اغلب به نتایج غیرقابل تأیید منجر می‌شود) درک شده است. بنابراین این روش باید به عنوان روش پژوهشی گره‌گشا مورد استفاده قرار گیرد (ایکساو^۳ و اش‌میت^۴، ۲۰۰۵: ۷۳۹).

در رابطه با ویژگی‌های مورد مطالعه می‌توان اذعان نمود که یک مورد ممکن است ساده یا پیچیده باشد. آن ممکن یک کودک یا یک کلاس درس، سازمان و ... باشد. آن دارای ویژگی‌هایی چون خاص‌گرایی، هدف‌مندی، انسجام و عمل طرح‌ریزی شده است. در نهایت، محقق در مطالعه موردی ممکن است بیشتر علاقه‌مند به پدیده‌های عمومی یا به موارد جمعی باشیم تا مورد فردی. ما نمی‌توانیم این واحدها را بدون دانشی درباره موارد دیگر بفهمیم. اما در این روش ما فقط آن (مورد) خاص را به منظور فهم پیچیدگی آن مطالعه می‌کنیم. به هر حال، طبق دیدگاه رابرت استیک، مطالعه موردی کاوش تمرکز یافته به یک مورد منفرد است و هم یک فرایند تحقیق و هم محصول آن تحقیق است. در این روش، محققان تنوع وسیعی از چیزها را مطالعات موردی می‌نامند. اما بیشتر شی‌مورد مطالعه، خاص، بی‌نظیر، سیستم فرو بسته است (Denzin and Linkoln, 2003). محتوای جدول شماره (۱) خصوصیات روش مطالعه موردی را از دیدگاه مریام نمایش می‌دهد.

1. Platt

2. Yin

3. Xiao

4. Smith

جدول شماره (۱): خصوصیات اصلی مطالعه موردی از دیدگاه مریام

مطالعه موردی بر وضعیت، رویداد، برنامه یا پدیده خاص تمرکز می‌کند. در نتیجه روش خوبی برای مطالعه مسائل عملی در زندگی واقعی است.	خاص‌گرا
این روش، توصیفی مفصل از موضوع مورد مطالعه ارائه می‌دهد.	توصیفی
به فهم بهتر موضوع مورد مطالعه کمک می‌کند. کشف روابط متقابل جدید، کشف چشم‌اندازهای تازه و کشف معانی جدید و بینش نو، همگی از اهداف مطالعه موردی است.	اکتشافی
غالب مطالعات موردی، تکیه بر استدلال استقرایی دارند. مطالعات موردی قصد ارزشیابی فرضیه‌های از پیش موجود را ندارند؛ بلکه با بررسی داده‌ها "اصول و تعمیم‌ها" را به دست می‌دهد.	استقرایی

(به نقل از رحمان‌زاده، ۳: ۳).

در یک نگاه، مطالعه موردی روشی برای بررسی نظام‌مند ویژگی‌ها یا رفتارهای فرد یا یک واحد خاص به منظور جمع‌آوری داده‌ها برای توصیف یا تبیین وضعیت آن فرد یا واحد است. از رویکرد مطالعه موردی در جایی استفاده می‌شود که پژوهشگر به توصیف جنبه‌ای از پدیده، کنش یا رفتار و یا جنبه‌ای در یک یا چند آزمودنی به صورت مجزا علاقه‌مند باشد، زیرا اعتقاد بر این است که مطالعه کنش در فرد بیشتر از مطالعه گروه‌های بزرگ آزمودنی‌ها آشکارکننده ندانسته‌ها و نهفته‌هاست. ضمناً در برخی از مطالعه‌ها، بررسی گروه‌های بزرگ در عمل امکان‌پذیر نیست و چاره‌ای جز توسل به مطالعه‌های موردی باقی نمی‌ماند. هدف مطالعه موردی، شناخت یک دوره یا بخش مهمی از یک دوره از زندگی یک واحد مطالعاتی است. از مطالعه موردی بیشتر به عنوان یک روش مطالعه طولی برای رشد و توسعه در طول زمان استفاده می‌شود (میرزایی، ۱۳۸۸: ۷۵).

محققان مطالعه موردی هم هر آن‌چه که عام و هر آن‌چه که درباره مورد مطالعه خاص است را جست و جو می‌کنند اما، نتیجه نهایی به طور منظم، شرح چیزهایی است که نادر و غیر عادی است. مطالعه موردی شامل مقوله‌های زیر می‌باشد.

۱. ماهیت مورد ۲. زمینه تاریخی مورد مطالعه ۳. زمینه فیزیکی (جسمانی) ۴. زمینه‌های دیگر (اقتصادی، سیاسی، شرعی و هنری) ۵. موارد دیگری که از طریق مورد (مطالعه) شناخته شده‌اند. ۶. اطلاعاتی که از طریق مورد (مطالعه) شناخته می‌شود.

در این روش آن‌چه که همه باید درباره یک مورد مجرد بگویند کاملاً متفاوت است از آن‌چه که درباره همه موارد گفته می‌شود. در هر مورد مطالعه، ویژگی خاص، رویداد، روابط و موقعیت‌ها، مهم تلقی می‌شود. جست و جوی فهم چیزهای استثنایی نه تنها زمان را از مطالعه قابلیت تعمیم می‌گیرد بلکه ارزش مطالعه را در حد گسترده کاهش می‌دهد. برخی از محققان به مطالعه موردی به عنوان کشفی که مقدمات تعمیم یافته‌های تحقیق را فراهم می‌کند و گاه گاهی، گام اولیه در ساختن تئوری می‌باشد؛ نگاه می‌کنند. بنابراین، محققان موردی در تلاشند تا موارد را در قالب روایت توصیفی، توصیف کنند. تا این که خوانندگان، به طور

نیابتی، رویدادهای شان را تجربه کنند و به نتیجه‌گیری برسند که ممکن است متفاوت از نتیجه‌گیری‌های محققان باشد (Denzin and Linkoln, 2003).

مطالعه موردی بررسی یکه‌نگارانه از یک فرد، گروه یا جامعه خاص است. هدف اصلی این نوع مطالعه عبارت است از توصیف، اگرچه تلاش برای تبیین نیز در آن پذیرفتنی است (بی، ۱۳۸۸: ۵۸۵).

شاید راحت‌ترین راه برای روش کار در مطالعه موردی این باشد: محقق تمرکز خود را بر روی جریان اصلی که اتفاق می‌افتد بگذارد. در این رویکرد، داده‌ها به طور مداوم تفسیر می‌شوند. سوابق و جدول‌بندی نه تنها برای طبقه‌بندی و تشخیص الگو به دقت بررسی می‌شوند بلکه معمولاً برای تأمل و تفسیر متقاطع نیز بکار می‌روند. روش یاد شده، با صرف هزینه‌های زمانی زیاد، درمحل بودن، حفظ شخصیت در برخورد با مخاطبین و عملکرد هر مورد، خاصیت بازتاب‌پذیری و تجدید نظر در مورد آن چه که پیش می‌رود؛ مشخص می‌شود. این روش شامل مشاهده جزء به جزء، مصاحبه، کدگذاری، مدیریت داده‌ها و تفسیر است. به طوری که مستندسازی تفسیرهای عادی بیشتر اوقات برای گردآوری داده‌ها و غالباً برای نظم دادن‌ها، تحلیل‌ها و مفصل نوشتن گزارش‌ها، زمان زیادی می‌برد. وقتی که مورد مطالعه برای یک محقق بسیار بزرگ باشد، به منظور فهم جامع و یکپارچه از مورد، کدگذاری می‌تواند کارساز باشد (Denzin and Linkoln, 2003). از مطالعه موردی انتظار آن می‌رود که پیچیدگی یک مورد مجرد را تحلیل نماید. روشی که نه تنها در علوم اجتماعی بلکه در حوزه‌هایی چون روان‌شناسی، انسان‌شناسی، اقتصاد و... می‌تواند توسعه یابد. دیدگاه‌های متفاوتی درباره این سوال که مورد مطالعه چیست؛ وجود دارد. اگرچه محققین در صدند تا به ویژگی‌های مشترک محققان مطالعه موردی (یان، ۱۹۹۴؛ مرین^۱، ۱۹۹۴؛ استیک، ۱۹۹۵ و ۱۹۹۸ و میلز^۲ و هوبرمن^۳، ۱۹۹۴؛ گیلهم^۴، ۲۰۰۱) که توافق دارند؛ اشاره نماییم که به شرح زیر است: در مطالعه موردی باید یک مورد که شی مورد مطالعه است باید:

الف) یک واحد پیچیده باشد. ب) در زمینه طبیعی با روش‌های متنوع قابل تحقیق و بررسی باشد.

ج) مربوط به رویدادهای معاصر باشد.

در نهایت، تعریفی که در مقاله حاضر مطرح نظر محقق است، تعریف رابرت استیک می‌باشد که طبق دیدگاه نامبرده، مطالعه موردی گرایش به مطالعه مورد منفرد دارد. یکی از ویژگی‌های مهم روش مطالعه موردی آن است که در این روش، روش‌های مختلف با هدف توضیح و شفاف‌سازی یک مورد از مورد دیگر ترکیب می‌شوند. بطوری که با ترکیب روش‌های مختلف مثلث‌سازی صورت می‌گیرد (Johansson, 2003: 3-4).

¹. Merriam

². Miles

³. Huberman

⁴. Gillham

ویژگی مطالعه موردی، جست و جوی معانی امیک^۱ توسط افراد داخل مورد (پدیده) است. در مطالعه موردی از طریق گزارش‌های موردی، دانش گزاره‌ای و تجربی افزایش می‌یابد. داده‌های موردی مردم نگارانه، طبیعت‌گرایانه، در حالت گسترده، بیشترین فرایندهای بنیادی آگاهی و فهم را تقویت می‌کند. در یک فرایند اجتماعی؛ افراد با همدیگر دانش‌شان را شرح، ادغام و یکپارچه می‌کنند. تا آن‌چه را که اتفاق افتاده برحسب آن چه دیگران به عنوان تجربیات‌شان نشان می‌دهند؛ بدانیم. در این روش، همکاری (همنشینی) موجب روابط و روابط موجب تئوری می‌شود (Denzin and Linkoln, 2003).

در رابطه با ساخت تئوری از طریق یافته‌های موردی می‌توان گفت که کاربرد اصلی تحقیق مطالعه موردی ساخت تئوری است^۲ در حالی که تحقیق پیمایشی درصدد آزمون فرضیه‌هاست. تحقیق مطالعه موردی در کنار ساخت تئوری، اهداف دیگری نیز دارد. دبوئیس^۳ و آرجو^۴ (۲۰۰۷) اذعان نمودند که مطالعه موردی برای آزمون فرضیه نیز به کار می‌رود (Jaspers, 2007: 210). اسنهارت (۱۹۸۹) نیز بر این باور است که مطالعه موردی سه مشوق در ساخت تئوری را دارد (الف) احتمال تولید تئوری‌های جدید (ب) آزمون-پذیری تئوری‌های تجربی یا فرضیه‌ها (ج) احتمال اعتبار تجربی تئوری‌های حاصله (and Smith, 2006: Xiao 741).

به یک معنا، مطالعه موردی، اساساً برای توسعه نظریه جدید بکار می‌رود (بنیست و همکاران^۵، ۱۹۸۷، گرسیک^۶، ۱۹۸۸، هاری و استون^۷، ۱۹۸۶، وان دون، ۱۹۸۹). محققان در این روش با منطق استقرایی، تنوعی از روش‌ها را به منظور جمع‌آوری داده‌های کیفی به کار می‌گیرند تا تئوری‌های معاصر و آزمون‌پذیر را توسعه نمایند. به منظور ساخت تئوری از طریق یافته‌های موردی، محققان باید تمرکز روشی داشته باشند تا به صورت سیستماتیک داده‌های خاص را جمع‌آوری نمایند. چنین تمرکزی به محقق کمک می‌کند تا سوال تحقیق و انواع داده‌ها را به منظور گردآوری و سازماندهی آن‌ها، تعریف نماید، اگرچه سوال‌های تحقیق ممکن است در طول پژوهش اصلاح و بازنگری شوند. در این راستا، واحد تحلیل باید به طور دقیق مشخص باشد. وقتی که واحد تحلیل مبهم باشد؛ سوال‌ها و نتایج تحقیق تحت‌الشعاع قرار می‌گیرد. دوبه و پاره (۲۰۰۳)، نشان دادند که اگر ما بخواهیم بدانیم که چطور مورد مرتبط با پهنه وسیعی از دانش است، تعریف روشن واحد تحلیل در مطالعه موردی خیلی مهم است. هم‌چنین واحد تحلیل در تحقیق‌های اکتشافی به محقق کمک می‌کند تا مرزهای تئوری مشخص گردد. هم‌چنین به محقق کمک می‌کند تا پدیده‌های مورد بررسی را روشن سازد (Barratt and etal, 2009: 331).

¹. Emic

². Theory Building

³. Dubois

⁴. Araujo

⁵. Benbasat et al

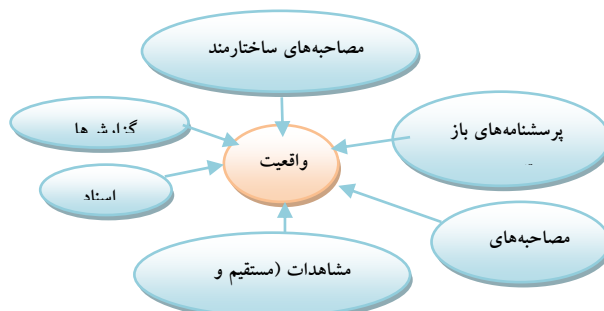
⁶. Gersic

⁷. Arris and Sutton, H

تحقیقات کیفی بر یک نگرش کلی استوار است که پدیده‌های اجتماعی و ماهیت موارد، موقعیت محور است و تحت تاثیر تعدادی از رویدادها است. نظر به این که برخی از وقایع هدف‌مند و تعدادی موقعیتی (موقعیت‌مدار) و تعدادی از آن‌ها مرتبط به هم است. آن‌ها در طرح‌های تحقیقی‌شان مایلند که عملکردهای مختلف توصیف داده‌ها بر روی مورد را جست و جو کنند. مطالعه موردی مثل سایر تحقیقات، ساختار مفهومی دارد. آن به تعداد کوچکی از سوال‌های تحقیق نظم می‌دهد. سازمان‌دهندگان مطالعه موردی تلاش می‌کنند مورد ویژه را عمیقاً بفهمند. تحقیق با یک علاقه خاص شروع می‌شود، محققان ممکن است مسائل از پیش تعیین شده را مطرح کنند. ضمن تمرکز بر موضوع، همراه با مشاهدات، الگوهای تفسیر داده، در نهایت موضوع را به عنوان اعلام قطعی سازمان‌دهی می‌کند (Denzin and Linkoln, 2003). زمینه‌های روش‌شناختی کاربرد این روش تحقیق را از طریق انواع مختلف مطالعه موردی توضیح می‌دهد. استین^۱ (۱۹۷۵) انواع مطالعه موردی را به مطالعه یک‌نگارانه، مطالعه طبقه‌بندی شده، مطالعه موردی ذاتی دسته‌بندی کرده است. هم‌چنین، یان^۲ (۲۰۰۳)، انواع مطالعه موردی را به صورت توصیفی، اکتشافی و تبیینی طبقه‌بندی کرده است که هر یک از این‌ها، در زمینه‌ها و موقعیت‌هایی که بررسی یا استراتژی تجربی پیچیده است بعنوان ابزار تحقیق کارآمد؛ مطرح می‌شود (Xiao and Smith, 2006: 239). شاید مهم‌ترین جنبه ویژه مهم مطالعه موردی در علوم اجتماعی و انسانی، انتخاب‌نمونه برای مطالعه است. چرا که فهمیدن پدیده‌های ویژه و مهم به انتخاب موارد خوب بستگی دارد. برای این منظور، طرح نمونه‌گیری رسمی لازم است. انتظار می‌رود این نمونه‌ها بخشی از جامعه آماری را نشان دهد. وقتی یک مطالعه موردی گسترده پیش رو داریم، اندازه‌نمونه بسیار کوچک‌تر به ما کمتر اجازه می‌دهد که انتخاب تصادفی داشته باشیم. در فرآیند انتخاب نمودن، تعادل و تنوع نمونه‌ها بسیار مهم‌اند. در این روش، هر چند نمونه‌های حساس از ابتدای امر تصمیم‌گیری می‌شود؛ معمولاً انتخاب‌های ثانوی که به وسیله اشخاص، مکان‌ها و رخدادها گرفته می‌شود نیز مشاهده می‌گردند (Denzin and Linkoln, 2003). به یک معنا، در پژوهش کیفی، جنس نمونه‌گیری محقق متفاوت از پژوهش کمی است. در تکنیک تحلیل موردی نمونه-گیری نظری مطرح است، به این نحو که در این نوع از نمونه‌گیری محقق نمونه‌گیری را تا جایی ادامه می‌دهد که اشباع نظری صورت بگیرد و نمونه برای تحلیل موردها کفایت کند (یافته‌های پژوهش). در مطالعه موردی از منابع متعددی استفاده می‌شود که به منظور جلوگیری از اطاله کلام در قالب شکل شماره (۱) نمایش داده می‌شود.

^۱. Eck Sein

^۲. Yin

شکل شماره (۱): منابع متعدد در مطالعه موردی

منبع: (Xiao and Smith, 2006: 740).

رابرت استیک نیز سه نوع مطالعه موردی را مطرح می‌نماید: الف) ذاتی یا اصلی ب) ابزاری و ج) تجمعی. نامبرده، مطالعه موردی ذاتی را به دلیل آن که در این نوع از مطالعه، محققان می‌خواهند مورد خاص را بهتر بفهمند. هم‌چنین به دلیل این که آن یک عنصر (واحد) یا مسئله ویژه را توضیح می‌دهد؛ نپذیرفته‌اند. اما در همه این‌ها دقت (خاص‌گرایی) و معمولی بودن خود این مورد (پدیده) مورد علاقه است (Denzin and Linkoln, 2003). در مطالعه موردی ذاتی مورد به صورت هدف‌مند و تجزیه‌ای انتخاب شده‌اند (Johansson, 2003: 8).

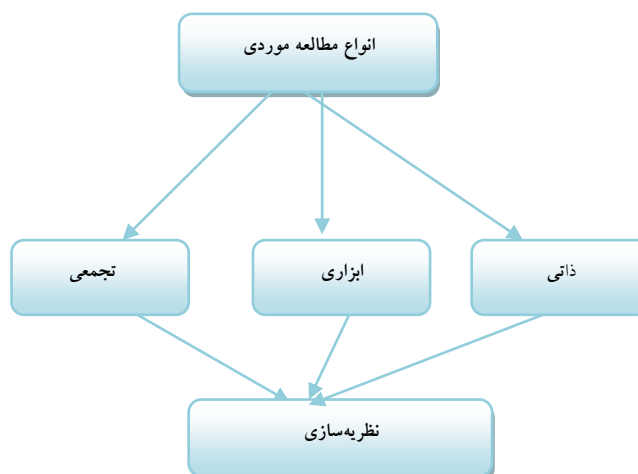
در مطالعه موردی ابزاری، تحلیل مورد، علاقه ثانویه است. آن نقش حمایتی (مشوق) دارد. در این روش، به مورد (هنوز) از عمق نگریسته می‌شود. زمینه‌های آن ژرف‌نگری شده که همه این‌ها به دلایلی به محققان کمک می‌کند تا انگیزه‌های بیرونی را دنبال کند.

در روش یاد شده، انتخاب مورد، فهم و دانش ما را از گرایش‌های (علاقه) دیگر، بالا می‌برد. به دلیل این که محققان با هم چندین گرایش دارند، مرزی وجود ندارد که مطالعه موردی ذاتی را از مطالعه موردی ابزاری متمایز کنیم. یک محقق ممکن است به منظور تحقیق یک پدیده، جمعیت یا یک وضعیت عمومی تعدادی از موارد را مطالعه کند که این نوع از مطالعه را مطالعه موردی تجمعی می‌نامیم. در واقع، آن مطالعه گسترده چندین مورد است. در این روش، تنوع هر یک از موارد مهم است. موارد انتخاب شده‌اند به دلیل این که عقیده بر این است که تحلیل آن‌ها به دانش و استدلال درباره یک مجموعه وسیعی از موارد منجر می‌شود (Denzin and Linkoln, 2003).

هم‌چنین، انواع مطالعه موردی، همان طور که اشاره گردید به ساخت تئوری کمک شایانی می‌نمایند و روش یاد شده مرتبط با روش‌شناسی کیفی از قبیل تئوری زمینه‌ای^۱ است (Xiao and Smith, 2006: 741). چرا که در رویکرد نظریه زمینه‌ای، مفاهیم از داده‌های تجربی به دست آمده، و به هم ربط داده شده و با داده‌های دیگر جهت اصلاح، مورد مقایسه قرار می‌گیرند. بر این اساس، این رویکرد، استقراء و قیاس

^۱. Grounded Theory

را در هم آمیخته و در فرآیندی یکسان آن‌ها را به کار می‌برد. در واقع، این امر کمک می‌کند که فراتر از توصیف پدیده‌ها حرکت کنیم؛ چیزی که هدف بیشتر روش‌های کیفی و پدیدارشناسی است (عباس‌زاده و دیگری، ۱۳۹۰: ۱۵۰). انواع مطالعه موردی در قالب مدل زیر نشان داده می‌شود.

شکل شماره (۲): مدل تحلیلی انواع مطالعه موردی

مطالعه موردی مثل سایر تحقیقات کیفی در کنار مزایایی چون شناخت یکپارچه یک واحد یا مورد و ... معایبی به شرح زیر دارد (جدول شماره ۲).

جدول شماره (۲): معایب مطالعه موردی

فقدان نظم و انسجام علمی	۱
عدم امکان تعمیم‌پذیری	۲
زمان‌بری	۳
فاقد اعتبار درونی	۴

منبع: (به نقل از رحمان‌زاده، ۳: ۳)

در مطالعات موردی، یان (۲۰۰۳) نشان داد که طرح‌های پژوهشی نیاز به توسعه چهار وضعیت برحسب اعتبار و پایایی دارند (جدول شماره ۳).

جدول شماره (۳): تکنیک‌های مطالعه موردی برای آزمون‌های طرح چهارگانه		
آزمون	تاکتیک‌های مطالعه موردی	صورت‌های تحقیق از نظر رویدادهای تکنیکی
اعتبار سازه‌ای	<ul style="list-style-type: none"> • کاربرد منابع متعددی از شواهد • ایجاد زنجیره‌ای از شواهد • داشتن مطلعان کلیدی به منظور بررسی گزارشات موردی 	<ul style="list-style-type: none"> • گردآوری داده‌ها • گردآوری داده‌ها
اعتبار درونی	<ul style="list-style-type: none"> • تطبیق الگوها • ساختن تبیین • توجه کردن به تبیین‌های رقیب • به کارگیری مدل‌های منطقی 	<ul style="list-style-type: none"> • تحلیل داده‌ها • تحلیل داده‌ها • تحلیل داده‌ها • تحلیل داده‌ها
اعتبار بیرونی	<ul style="list-style-type: none"> • کاربرد تئوری در مطالعات موردی مجرد • کاربرد منطق همتاسازی در مطالعات موردی چندگانه 	<ul style="list-style-type: none"> • طرح تحقیق • طرح تحقیق
پایایی	<ul style="list-style-type: none"> • کاربرد پروتکل مطالعه موردی • توسعه پایگاه داده مطالعه موردی 	<ul style="list-style-type: none"> • جمع‌آوری داده‌ها • جمع‌آوری داده‌ها

خلاصه، کیفیت تحقیق مطالعه موردی، از طریق، تاکتیک‌های خاص که مطابق با تجربه تحقیق متفاوت است، چک می‌شود و از طریق فرآیندهای تحقیق مطالعه موردی، نگرانی‌های اعتبار و پایایی با وجود طرح‌های تحقیقی چندگانه، مقایسه‌ای و مجرد، به کار گرفته می‌شود (Xiao and Smith, 2006: 740). در این راستا، برای معتبر کردن پژوهش کیفی خصوصاً مطالعه موردی چند مساله باید لحاظ شود: الف) معرف بودن^۱: پژوهش می‌بایست در محیط و بافت طبیعی انجام شده باشد و داده‌ها معرف رفتار طبیعی آزمودنی‌ها باشد.

ب) تائیدپذیری^۲: تائیدپذیری به توانایی پژوهشگر جهت تائید یافته‌ها از طریق بررسی مجدد یا به وسیله ارائه یافته‌های مشابه از طریق منابع مختلف مربوط می‌شود. هم‌چنین، می‌بایست تاثیر ذهنیت پژوهشگر را نیز کنترل کرد. تائید نتایج را می‌توان با استفاده از فرآیندی تحت عنوان مثلث‌سازی یا تکرار پژوهش، استفاده از بیش از یک مشاهده و یا ابزارهای مکانیکی‌ای که به صورت مخفی در جمع‌آوری داده‌ها به کار گرفته شده‌اند. مثلث‌سازی روش تعیین فاصله و موقعیت است که در آن فاصله بین دو نقطه ثابت سنجیده و بعد زاویه‌ای هر یک از این نقاط با نقطه سوم مشخص می‌گردد. اگر بتوانیم ثابت کنیم که پژوهش‌های دیگر نیز به نتایج مشابه برسند. بنابراین، می‌توانیم اعتبار نتایج خود را ثابت کنیم. ج) قابلیت بازیابی: این جنبه از اعتبار به دسترسی پژوهشگر به پاسخ‌های آزمودنی‌ها، پرونده‌های ثبتی، صورت جلسه‌های آزمایش‌ها و بطور کلی به کلیه‌های داده‌هایی که در پژوهش جمع‌آوری شده‌اند؛ دلالت دارد (میرزایی، ۱۳۸۸: ۷۳).

^۱. Representativeness

^۲. Confirmability

در مطالعه موردی مثل سایر تحقیقات کیفی سوگیری‌ها (تورش‌هایی) منبعث از خطای محقق یا پاسخگو در فرآیند پژوهش وجود دارد که روش تثلیث^۱ در کنترل و به حداقل رساندن این نوع از خطاها به محقق یار می‌رساند. چرا که کارکرد اصلی تثلیث در مطالعه موردی، ارائه روش‌هایی به منظور غلبه بر عوامل تهدید کننده تحقیق هم‌چون تورش‌های اساسی در هر مورد مجرد است. در این روش محققان موردی با استفاده از روش‌های مختلف، ضمن افزایش اعتبار یافته‌های تحقیق، خطای مشاهدات را نیز کاهش می‌دهند (Modell, 2005: 233).

رویکرد مقاله حاضر معرفی کارکرد تثلیث در تحلیل موردی است و این‌جاست که تثلیث ما را در غلبه بر تورش‌های این پژوهش یاری می‌رساند، مضافاً منابع متعددی از مدارک به ایجاد اعتبار سازه‌ای نیز در تحقیق کیفی کمک می‌نماید. بنابراین، در طی تکمیل مصاحبه، پاسخگویان در سوالات تحقیق برای توسعه اسناد مورد سوال قرار می‌گیرند. این اسناد بایگانی و ضبط شده شامل، نامه‌ها، اساسنامه‌ها، پیشنهادها، یادداشت‌های جلسه و ... می‌باشد. قابل اتکا بودن منابع متعدد یاد شده، مفهومی این است که پاسخ‌های آزمودنی‌ها در هر لحظه کنترل شده تا به نوعی در میان یافته‌ها، تناقض‌های ایجاد شده رفع گردد (عباس‌زاده و دیگری، ۱۳۹۰: ۱۵۰).

تثلیث به مثابه یک روش، در تحقیق بر روی یک پدیده، از منابع متعددی از روش‌ها، مشاهدات، داده‌ها، تئوری‌ها استفاده می‌نماید و اتخاذ این روش به اعتبار و هم‌چنین به تکمیل داده با نتایج بدیع کمک می‌نماید (آمن ورث^۲ و همکاران، ۲۰۰۳: ۲۳۹).

خلاصه روش‌شناسی تثلیث، شامل کاربرد روش‌های چندگانه کمی و کیفی به منظور مطالعه پدیده-هاست (Guion, 2011: 2). با توجه به این‌که یکی از انتقادهای وارده بر روش مطالعه موردی، پایین بودن اعتبار دورنی و بیرونی پایین است، استفاده از روش تثلیث در پژوهش کیفی به خصوص در تحلیل موردی در غلبه بر این نقصان یاری می‌رساند. چرا که اصل اساسی تثلیث استفاده از روش‌های مختلف به منظور تقلیل تفسیر غلط و هم‌چنین هم‌گرا ساختن چشم‌اندازهای مختلف است. بنابراین، مقاله حاضر، با هدف معرفی انواع مطالعه موردی نگاشته شده است و در نظر دارد کاربرد تثلیث را در پژوهش‌های موردی مشخص سازد و در نهایت ضعف تحلیل موردی را برجسته سازد.

تثلیث

استعاره تثلیث از استراتژی‌های نظامی و ناوبری گرفته شده است که هدف آن‌ها استفاده از مراجع متعدد برای تعیین محل و جایگاه دقیق آن‌ها بوده است. پس از این، رشته‌های علوم اجتماعی، روان‌شناسی، مدیریت و جز آن‌ها، از آن برای حل مشکلات خود در زمینه تفسیر و ساخت نظریه استفاده می‌نمایند.

^۱. Triangulation

^۲. Ammenwerth

تثلیث از روش‌های متعدد تحقیق برای مطالعه یک پدیده، سود می‌جوید. در واقع، اصل اساسی تثلیث، کاربرد استراتژی‌های مناسب و روش‌های متعدد برای شناخت پدیده است. اهداف اساسی تثلیث، تأیید یافته‌ها از طریق همگرا ساختن چشم‌اندازهای مختلف می‌باشد (عباس‌زاده و دیگری، ۱۳۹۰: ۱۵۱).

در رابطه با پژوهش موردی، به نظر می‌رسد اعتبار یافته‌های موردی سوال برانگیز است. اگرچه صحت و درستی یافته‌های موردی زمانی خواهد بود که همه چیز قابل استنباط کردن باشد. یعنی در پی مطالعه موردی محققین نباید بدون اطلاعات کامل اشتباه قضاوت کنند. برای کاهش احتمال تفسیر غلط، محققین طرز کارهای مختلفی را به کار می‌گیرند. دو مورد از عمده‌ترین راه‌ها، گردآوری تعداد زیادی از اطلاعات و دیگری چالش‌های رویه‌ای برای توضیحات است. برای کار موردی، مجموعه این رویه‌ها را مثلث‌سازی می‌نامند. این فرایند معمولاً شامل استفاده از ادراک چندگانه برای روشن کردن معنا، شناسایی قابلیت تکرارپذیری یک مشاهده یا تفسیر را در بر می‌گیرد. اما این تصدیق نتیجه، حتماً متضمن این نیست که مشاهده یا تفسیر کاملاً تکرار پذیرند، مثلث‌سازی معمولاً برای روشن کردن معنا به وسیله شناسایی راه‌های مختلفی که یک پدیده دیده می‌شود به ما کمک می‌کند (Denzin and Linkoln, 2003).

در مطالعه موردی با استفاده از روش تثلیث، محققین موردها را زیرکانه با دیگران مقایسه می‌کنند. بسیاری از محققان موردی کمی‌گرا در تلاشند برخی از مقایسه‌ها را گاهی با استفاده از آماده کردن یک یا چند منبع از موردها و بعضی اوقات با استفاده از مهبیا کردن قواعد آماری برای گروه‌های مرجع که هر کدام از آن‌ها از مورد فرضی می‌تواند به دست بیاید؛ انجام دهند. هر دو رهیافت کمی و کیفی درصدد ایجاد یک زمینه محدود برای مقایسه محکم و استوار از موارد هستند. در این روش، مقایسه‌پذیری یک استراتژی معرفت‌شناسی محکم و یک مکانیزم مفهومی قوی است که توجه محقق را بر روی یک یا چند ویژگی ثابت جلب می‌کند. در این راستا، دانش موردی نامفهومی که رد شده است بوسیله مقایسه آسان می‌شود (همان). این امر محقق را متوجه نقش مهم تثلیث در مطالعه موردی می‌نماید.

در علوم اجتماعی، تصور از تثلیث، قبل از کامبل^۱ و فیسک^۲ (۱۹۵۹)، بی‌معنی بود. بر اساس دیدگاه نامبردگان، تثلیث، کاربرد روش‌های چندگانه کیفی برای دسترسی به اعتبار همگرا و واگرا است. به همین خاطر، تثلیث بین روش‌های مطالعه موردی و پیمایشی شاید ابزارهای نیرومندی را برای دسترسی به درجه‌ای از همگرایی و هم‌چنین واگرایی بین نتایج مطرح شده را در اختیار محقق قرار می‌دهد. برای مثال، پیمایش فهم‌مان را از وقوع یک پدیده ویژه و روابط مشاهده شده در مطالعه موردی را شکل و تقویت می‌نماید. علاوه بر این، روش‌های مطالعه موردی ممکن است؛ فهم کلی‌تر از پیمایش ارائه نماید و کمک شایانی به معماهای به وجود آمده از مشاهدات کند. دنزین و رویان ایتل^۳ (۲۰۰۲) در مطالعات‌شان

^۱. Campbell

^۲. Fiske's

^۳. Ryan et al

از سه نوع تثلیث بحث کرده‌اند که شامل: الف) تثلیث داده‌ای^۱، ب) تثلیث بررسی کننده^۲ و ج) تثلیث تئوریک^۳ (Modell, 2005: 233). در طبقه‌بندی دیگر گوین^۴، دایهی^۵ و مک دونالد^۶ پنج نوع تثلیث را مطرح کرده‌اند که به شرح زیر است:

۱. تثلیث داده‌ای: شامل استفاده از منابع متعددی از اطلاعات به منظور افزایش اعتبار مطالعه است.
 ۲. تثلیث جست و جو کننده: شامل استفاده از محققان مختلف در فرآیند تحلیل.
 ۳. تثلیث محیطی^۷: این نوع از تثلیث شامل استفاده از مکان‌ها، زمینه‌های متفاوت و همچنین عامل‌های کلیدی تاثیرگذار مرتبط با محیطی که مطالعه در آن اتفاق می‌افتد؛ است. هدف، شناخت عامل‌های محیطی است، اگرچه ممکن است؛ تحت تاثیر اطلاعات دریافت شده در خلال پژوهش باشد. در این روش، اگر در وضعیت‌های محیطی مختلف، یافته‌های تحقیق یکسان باشند، اعتبار تحقیق حفظ می‌شود.
 ۴. تثلیث نظریه‌ای: کاربرد دیدگاه‌های چندگانه، به منظور تفسیر یک مجموعه مجرد از داده‌ها است. در این روش از متخصصان بیرون از زمینه مطالعه، استفاده می‌شود. اگر هر ارزیاب کننده، اطلاعات را از اصول متفاوت به یک روش تفسیر کند؛ اعتبار به دست می‌آید.
 ۵. تثلیث روش‌شناختی^۸: شامل استفاده از روش‌های کمی و کیفی به منظور مطالعه برنامه‌ها است (Guion, 2011: 1-2).
 ۶. کاربرد تثلیث، برای نشان دادن اعتبار موضوعات مختلف، باید ارزیابی روابط انواع سوال‌های تحقیق و نتایج تئوری‌ها باشد (Modell, 2005: 233).
- باید توجه داشته باشیم که اصطلاح تثلیث فقط وقتی پدیده با یک سوال تحقیق بررسی می‌شود؛ مورد استفاده قرار می‌گیرد. اصطلاح تثلیث، به طور قاطع، مرتبط با اصطلاح ارزیابی روش چندگانه^۹ است. به نظر می‌رسد که در رویکرد تثلیث از روش‌های تثلیث استفاده می‌شود. ما می‌خواهیم تاکید کنیم که تثلیث محدود به روش و رویکرد نیست و بیشتر در موقعیت تحقیق مشخص، مناسب است. وقتی که روش‌ها را ارزیابی می‌کنیم، محقق می‌تواند بین روش‌های کمی و کیفی انتخاب کند. در سنت‌های عینی‌گرایی، روش‌های کمی چون پرسشنامه و در سنت‌های ذهنیت‌گرایی، روش‌های کیفی از قبیل مصاحبه‌های باز و بسته مورد استفاده قرار می‌گیرد (Ammenwert, 2003: 239).

¹. Data Triangulation

². Investigator Triangulation

³. Theory Triangulation

⁴. Guion

⁵. Diehi

⁶. Mc Donald

⁷. Triangulation Environmental

⁸. Methodological Triangulation

⁹. Multi- Method Evaluation

بنابراین، تثلیث می‌تواند تورش‌های بالقوه و نارسایی‌های موجود در روش‌های به‌کار رفته در رهیافت‌های کیفی را مرتفع می‌سازد. تثلیث یک استراتژی و آزمونی برای بهبود اعتبار، پایایی و ارزیابی یافته‌هاست. ماتیسون^۱ (۱۹۸۸) در این ارتباط چنین می‌گوید: «تثلیث یک نوع روش‌شناختی مهمی است که در رهیافت‌های کیفی برای ارزیابی به منظور کنترل خطاها و ایجاد قضایا^۲ کاربرد دارد، زیرا، روش‌های علمی سنتی در این گونه موارد کاربرد آن چنانی ندارد». پاتن^۳ (۲۰۰۱) با بیان این که تثلیث بر کارآمدی یک مطالعه از طریق ترکیب چندین روش می‌افزاید، به استفاده از این مفهوم تاکید ورزیده است. به عبارتی در تثلیث، از چندین نوع داده و روش نظیر رهیافت‌های کمی و کیفی استفاده می‌گردد؛ هرچند که این ایده ترکیب روش‌های متعدد از سوی باربور^۴ مورد انتقاد گرفته است.

باربور معتقد است ترکیب پارادایم‌ها می‌تواند عملی گردد، اما ترکیب چندین روش در یک پارادایم، مسئله‌ساز است. به هر حال، تثلیث در پارادایم کمی به منظور تأیید و تعمیم تحقیق مورد استفاده قرار می‌گیرد. اما باربرو^۵ (۲۰۰۱) مطرح می‌کند که ما نیاز داریم از چندین منابع داده‌ای در تحقیق کمی ممکن است پیش‌بینی‌ها از فرضیات درست از آب در نیاید، اما پیش‌بینی‌ها در تحقیق کیفی با بهبود و یا تجدید نظر در نظریه‌ها عملی است (عباس‌زاده و دیگری، ۱۳۹۰: ۱۵۳).

خلاصه تثلیث به عنوان یک روش مهم، اعتبار تحقیق مطالعه موردی را تضمین می‌نماید. به طور عادی، روش‌های جمع‌آوری داده‌ها سه سویه‌سازی می‌شوند (با تعدادی از روش‌ها ترکیب می‌شوند). مضافاً، در این روش، منابع داده‌ها، تئوری یا یافته‌های محققان مثلث‌سازی می‌شوند (Johansson, 2003: 8).

بر اساس آن چه که در بالا اشاره شد، می‌توان گفت که در ساخت نظریه‌های غنی که یکی از اهداف پژوهش کیفی خصوصاً مطالعه موردی است، استفاده از چهار نوع استنباط از تثلیث به شرح ذیل مفید فایده خواهد بود:

۱. مشاهده‌ی شباهت‌ها در طول مطالعه که همدیگر را تقویت می‌نمایند (استنباط تکمیلی)^۵.
۲. مشاهده شباهت‌ها در طول مطالعه که ممکن است ما را به متبلور کردن یک پیشنهاد یا یک نظریه رهنمون سازد (استنباط همگرا)^۶.
۳. امکان مشاهده تفاوت‌های رادیکال در طی مطالعه که به توسعه نظریه منجر می‌گردد (استنباط واگرا)^۷.

^۱. Mathison

^۲. Propositions

^۳. Patton

^۴. Barbour

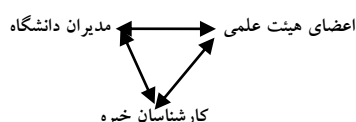
^۵. Complementary Inference

^۶. Convergent Inference

^۷. Divergent Inference

نهایتاً، استفاده از تثلیث به ما اجازه می‌دهد که به عقب برگشته و برای ایجاد نظریه و چارچوب تحقیقی در مورد یافته‌های قبلی تاملی بیشتر نماییم (فرا استنباط)^۱. در واقع فرا استنباط اشاره به ادغام استنباطات به دست آمده از طریق مطالعات کمی و کیفی در یک مجموعه پیچیده‌ای از روش‌ها دارد (عباس‌زاده و دیگری، ۱۳۹۰: ۱۵۳-۱۵۴).

در تحقیقات کیفی خصوصاً مطالعه موردی اعتبار درونی به این بستگی دارد که تا چه حد دو یا چند مشاهده‌گر در مورد یک موضوع توافق دارند. برای افزایش قابلیت اعتماد و اعتبار درونی از روش‌های گوناگون سه سویه‌سازی (تثلیث) استفاده می‌کنند که در آن از مقایسه اطلاعات برای تعیین این که همگرایی در مورد یک مفهوم، وجود دارد یا خیر استفاده می‌شود. در این لحظه از پژوهش برای عینیت بخشیدن به مفهوم یادشده به پژوهشی با عنوان عوامل تجاری‌سازی تحقیقات دانشگاهی در این تحقیق جهت بررسی اعتبار درونی با بهره‌گیری از روش سه سویه‌سازی با مشارکت و اعلام نظر ذی‌نفعان حوزه تجاری‌سازی به شکل نمودار زیر بوده است (امین مظفری و دیگری، ۱۳۹۰: ۱۹).

باتوجه به این که پژوهش مطالعه موردی، در زمینه‌های روابط صنعتی و جامعه‌شناسی کار و همیشه شامل، شامل کاربرد روش‌ها و رویکردهای چندگانه است. به هر حال، روش‌شناسی کمتری وجود دارد که چالش‌های ویژه ترکیب شکل‌های متنوعی از داده، روش‌ها، تئوری‌ها و محققان داخل یک مورد منفرد را منعکس کند. در مقابل عمل تحقیق ویژه و بحث‌های روش‌شناسی درباره تثلیث: اولاً، تثلیث دقیق وقتی که مطالعه موردی در زمینه علمی انجام می‌گیرد به محدودیت می‌رسد. دوماً، تثلیث، به ندرت ابزار معتبر به نظر می‌رسد، اما بیشتر جایگزینی برای آن است (Pfluger, 2012: 150).

هم‌چنین در رابطه با معایب تثلیث می‌توان گفت که روش تثلیث زمان بر بوده و گردآوری داده‌ها نیاز به منابع گسترده، طرح و سازمان‌دهی دارد که به راحتی چنین منابعی قابل دسترس نیست. احتمال ناهماهنگی بر اساس تورش‌ها و خطاهای محقق و تناقض‌های چارچوب تئوریک تحقیق وجود دارد، در نهایت، دانش قانع‌کننده‌ای درباره این که چرا استراتژی تثلیث به کار برده می‌شود؛ وجود ندارد (Guion, 2011: 1-2).

^۱. Meta Inference

بحث و نتیجه‌گیری

با عنایت به عنوان موضوع، هدف اصلی این مقاله تحلیل نظری انواع مطالعه موردی و کاربرد تثلیث در آن بوده است. درخصوص مطالعه موردی می‌توان گفت که تحلیل موردی یکی از رایج‌ترین روش تحقیق کیفی است که در این روش (طبق دیدگاه لین) پدیده‌ها داخل متن زندگی واقعی بررسی می‌شوند. محقق در این روش همسو با رویکرد تحقیق استقرایی به بررسی یکه‌نگارانه یک واحد یا مورد می‌پردازد. این روش پژوهشی به شناخت پیوند بین عوامل گوناگونی که همواره در ارتباط با یکدیگرند و بافتی پیوسته تشکیل می‌دهند کمک می‌کند. بطوری که کاربرد این روش در زمینه‌هایی چون انسان‌شناسی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی، مطالعات اجتماعی، تجارت و بازاریابی، امور اجتماعی، تحقیقات سازمانی، تاریخ زندگی افراد یا خانواده، روابط صنعتی، آموزش و پرورش، حقوق، پزشکی و حتی برنامه‌های آموزشی ملاحظه می‌گردد. تحلیل موردی دارای ویژگی‌هایی چون خاص‌گرایی، توصیفی، استقرایی و اکتشافی است. در هر مورد مطالعه، ویژگی استثنایی، رویداد، روابط و موقعیت‌ها، مهم تلقی می‌شود. از روش‌هایی چون مشاهده، مصاحبه، کدگذاری، مدیریت داده‌ها و تفسیر نیز در مطالعه موردی استفاده می‌شود. در این راستا، ماهیت مورد، زمینه تاریخی، فیزیکی، اجتماعی و فرهنگی، سیاسی، مذهبی و اقتصادی مورد مطالعه از جمله مفاهیمی است که در تحلیل موردی مورد توجه محقق است. کاربرد اصلی تحقیق مطالعه موردی، ساخت تئوری است. در این راستا اسنهارت (۱۹۸۹) بر این باور است که تحقیق مطالعه موردی سه مشوق در ساخت تئوری را دارد: الف) احتمال تولید تئوری‌های جدید ب) آزمون‌پذیری تئوری‌های تجربی یا فرضیه‌ها ج) احتمال اعتبار تجربی تئوری‌های حاصله. هم‌چنین واحد تحلیل در تحقیق‌های یاد شده به محقق کمک می‌کند تا مرزهای تئوری را تعریف نماید. در رابطه با نمونه‌گیری از مورد‌های مطالعه می‌توان اذعان نمود که در این روش، جنس نمونه‌گیری متفاوت از پژوهش کمی است. در تکنیک تحلیل موردی، نمونه‌گیری نظری کاربرد زیادی دارد. در مقاله حاضر در رابطه با انواع مطالعه موردی، دیدگاه رابرت استیک مطمح نظر محقق بوده که نامبرده بر سه نوع مطالعه موردی در تحقیقات خود اشاره نموده که عبارتند از: ۱. مطالعه موردی ذاتی یا اصلی ۲. مطالعه موردی ابزاری ۳. مطالعه موردی تجمعی. وی معتقد است، در مطالعه موردی ذاتی محققان درصدد مورد خاص را بهتر بفهمند و این نوع از مطالعه بدلیل انگیزه اصلی در آن، تحت‌الشعاع قرار می‌گیرد. در مطالعه موردی ابزاری، تحلیل مورد، علاقه ثانویه است. در روش یاد شده، انتخاب مورد، فهم و دانش ما را از گرایش‌های دیگر، بالامی‌برد. در مطالعه موردی تجمعی هم محقق به منظور تحقیق یک پدیده، جمعیت یا یک وضعیت عمومی تعدادی از موارد را مطالعه می‌کند. عنوان گردید که انواع مطالعه موردی، به ساخت تئوری کمک شایانی می‌نمایند و روش یاد شده مرتبط با روش‌شناسی کیفی از قبیل تئوری زمینه‌ای است. چرا که در رویکرد نظریه زمینه‌ای، مفاهیم از داده‌های تجربی به دست آمده و به هم ربط داده شده و با داده‌های دیگر جهت اصلاح مورد مقایسه‌های دائم قرار می‌گیرند. مطالعه موردی بدلالی چون فقدان نظم و انسجام عملی، عدم تعیین‌پذیری، زمان‌بری و فقدان

اعتبار درونی در لبه تیغ انتقاد قرار گرفت و محقق با لحاظ چالش‌های مطالعه موردی در حوزه اعتبار و پایایی، کاربرد تثلیث در این روش را با تکیه بر نظریه‌پردازی‌های مرسوم برجسته نمود، به این نحو که برای معتبر کردن پژوهش کیفی خصوصاً مطالعه موردی توجه به مسائل معرف بودن، تاییدپذیری لازم و ضروری است. تاییدپذیری به توانایی پژوهشگر جهت تایید یافته‌ها از طریق بررسی مجدد یا به وسیله ارائه یافته‌های مشابه از طریق منابع مختلف مربوط می‌شود. تایید نتایج را می‌توان با استفاده از فرآیندی تحت عنوان مثلث‌سازی یا تکرار پژوهش، استفاده از بیش از یک مشاهده و یا ابزارهای میکائیکی‌ای که به صورت مخفی در جمع‌آوری داده‌ها به کار گرفته می‌شود؛ بدست آورد. چرا که در مطالعه موردی مثل سایر تحقیقات کیفی، سوگیری‌های منبع از خطای محقق یا پاسخگو در فرآیند پژوهش وجود دارد که روش تثلیث در کنترل و به حداقل رساندن این نوع از خطاها به محقق یاری می‌رساند. بنابراین، کارکرد اصلی تثلیث در مطالعه موردی، ارائه روش‌هایی به منظور غلبه بر عوامل تهدید کننده تحقیق هم‌چون تورش‌های اساسی در هر مورد مجرد است. در این روش، محققان موردی با استفاده از روش‌های مختلف، ضمن افزایش اعتبار یافته‌های تحقیق، خطای مشاهدات را نیز کاهش می‌دهند. خلاصه، روش‌شناسی تثلیث، شامل کاربرد روش‌های چندگانه کمی و کیفی به منظور مطالعه پدیده‌ها و کاهش تفسیر غلط و در نهایت افزایش اعتبار تحقیق است. اصل اساسی تثلیث استفاده از روش‌های مختلف به منظور تقلیل تفسیر غلط و هم‌چنین همگرا ساختن چشم‌اندازهای مختلف است. در تحلیل موردی، روش تثلیث امکان مقایسه موردها را فراهم می‌نماید. این امر ما را متوجه نقش اساسی روش تثلیث در مطالعه موردی (که به ابهام-زدایی از چهره یافته‌های موردی می‌انجامد) می‌کند. دنزین و رویان ایتل، گوین، دایه‌بی و مک دونالد در مطالعات‌شان از پنج نوع تثلیث بحث کرده‌اند که شامل: الف) تثلیث داده‌ای (ب) تثلیث بررسی کننده (ج) تثلیث تئوریکی (د) تثلیث محیطی و ه) تثلیث روش‌شناختی است. بنابراین، تثلیث می‌تواند تورش‌های بالقوه و نارسایی‌های موجود در روش‌های به کار رفته در رهیافت‌های کیفی خصوصاً مطالعه موردی را مرتفع سازد و استراتژی و آزمون کارآمدی برای بهبود اعتبار، پایایی و ارزیابی یافته‌هاست. در واقع، تثلیث به مثابه یک روش، اعتبار تحقیق مطالعه موردی را تضمین می‌نماید. نکته نهایی این‌که در پژوهش کیفی خصوصاً مطالعه موردی مخاطب محقق انسان بوده و پیچیدگی و چند بعدی بودن انسان به این سهولت تن به ساده‌سازی نمی‌دهد. پس روش تثلیث شمشیر دو لبه است که کارکرد مثبت آن بهبود اعتبار درونی تحقیق موردی به خاطر استفاده از روش‌های مختلف است و کارکرد منفی آن زمان‌بر بودن، مشکلات دسترسی به منابع به منظور گردآوری داده‌ها و احتمال تحلیل و تفسیر غلط، خلاصه خطای پوششی و محتوای ازسوی محقق و پاسخگو است. حسن کار در این است که از طریق تثلیث، می‌توانیم شناخت دقیقی از موضوع مورد مطالعه داشته باشیم.

منابع

- امین‌مظفری، ف؛ و دیگران. (۱۳۹۰). بررسی روش‌ها و رویکردهای تجاری‌سازی تحقیقات دانشگاهی؛ مطالعه موردی دانشگاه تبریز. **سیاست علم و فناوری**. سال سوم، شماره ۴، صص ۱۵-۳۹.
- بیبی، ا. (۱۳۸۸). **روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی**. ترجمه: م، ر؛ فاضل. تهران: انتشارات سمت.
- رحمان‌زاده، م. (بی‌سال). مطالعه موردی www.ensani.ir.
- ساروخانی، ب. (۱۳۸۷). **جامعه‌شناسی ارتباطات**. تهران: انتشارات اطلاعات.
- عباس‌زاده، م؛ و دیگران. (۱۳۹۰). کاربرد تثلیث در پژوهش کیفی (با تأکید بر رویکرد نظریه زمینه‌ای). **فصلنامه روش‌شناسی علوم انسانی**. سال ۱۷، شماره ۶۷، صص ۱۶۶-۱۴۷.
- میرزایی، خ. (۱۳۸۸). **پژوهش، پژوهشگری و پژوهشنامه نویسی**. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- Ammenwertha, E, Illerb, C, Mansmann, U. (2003). Can evaluation studies benefit from triangulation A case study. **International Journal of Medical Informatics**. 70, Pp: 237_ 248.
- Barratt, M, Choi, T, Li, M. (2011). Qualitative case studies in operations management: Trends, research outcomes, and future research implications. **Journal of Operations Management**. 29, Pp: 329-342.
- Denzin, N, Linkoln, Y. (2003). **Strategies of qualitative inquiry**. segepublicashions, Second Edition.
- Guion, L, Diehl, D, McDonald, D. (2011). **Triangulation: Establishing the Validity of Qualitative Studies**. University of Florida.
- Jaspers, F. (2007). Case study research: Some other applications besides theory building, **Journal of Purchasing & Supply Management**. 13, Pp: 210-212.
- Johansson, R. (2003). **Case Study Methodology, Royal Institute of Technology**. Infrastructure / Urban Studies / Built Environment Analysis.
- Modell, S. (2005). Triangulation between case study and survey methods in management accounting research: An assessment of validity implications. **Management Accounting Research**. 16, Pp: 231-254.
- Pflugger, Je. (2012). **Triangulationin der arbeits-und industriesoziologischen Fallstudienforschung**. Berichte und Diskussionen, Koln Z Soziol , 64:Pp:155-173.
- Sweden, L. (1993). **Case study methods in design management research, Department of Business Administration**. School of Economics and Management, Lund University.
- Xiao, H, Smith. (2006). **Case studies in tourism research: A state-of-the-art analysis**. Tourism Management 27, Pp: 738-749.